

8. Baker C. Foundations of Bilingual Education and Bilingualism [Електронний ресурс] / С. Baker // 3rd edn. – 2001. URL: <https://criancabilingue.files.wordpress.com/2013/10/colin-baker-foundations-of-bilingual-education-and-bilingualism-bilingual-education-and-bilingualism-27-2001.pdf> (дата звернення: 20.03.2019).

9. Dendrinos B. B. Multi- and monolingualism in foreign language education in Europe [Електронний ресурс] / B. B. Dendrinos. URL: <http://www.efnil.org/>

documents/conference-publications/london-2011/the-role-of-language-education-in-creating-a/06-Bessie-Dendrinos.pdf (дата звернення: 21.03.2019).

10. Lenz P. Assessment in Plurilingual and Intercultural Education [Електронний ресурс] / P. Lenz, R. Berthele. URL: <https://rm.coe.int/16805a1e55> (дата звернення: 20.03.2019).

Дата надходження до редакції: 24.03.2019 р.

УДК 373.542

Марія ТАДЕЄВА,

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри іноземних мов
Національного університету водного господарства
та природокористування, м. Рівне

Людмила ГОДУНКО,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач англійської мови
Сарненського педагогічного коледжу
Рівненського державного гуманітарного університету,
м. Сарни

«ДОВІДНИК ІЗ НОВИМИ ДЕСКРИПТОРАМИ» ЯК ОНОВЛЕНА ВЕРСІЯ ВИХІДНОЇ ОПИСОВОЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ІЗ МОВНОЇ ОСВІТИ

У дослідженні аналізуються зміни, запропоновані в «Довіднику з новими дескрипторами» до Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти (2018 р.) у процесі викладання та навчання іноземних мов. Акцентується увага на особливостях «Довідника з розширеними ілюстративними дескрипторами», що включає сфери посередництва, багатомовної / плюрикультурної компетенції та мови жестів, які сприяють якісній інклюзивній освіті для всіх, а також багатомовності і плюрикультурності. Розглядаються етапи оновлення та розширення ілюстративних дескрипторів Загальноєвропейських рекомендацій. Наголошується на провідній ролі Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти (2001 р.) щодо модернізації шкільної іншомовної освіти, основною ціллю якої стало намагання європейських урядовців окреслити критерії створення курсів підручників з іноземної мови та оцінювання рівня іншомовних знань школярів. Характеризуються основні досягнення процесу імплементації Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти в іншомовну освіту.

Ключові слова: «Довідник із новими дескрипторами», Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти, іншомовна освіта.

В исследовании анализируются изменения, предложенные в «Справочнике с новыми дескрипторами Общеєвропейских компетенций владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка» (2018 г.) в процессе преподавания и обучения иностранным языкам. Акцентируется внимание на особенностях «Справочника с расширенными иллюстративными дескрипторами», включающего сферы посредничества, многоязычной / плюрикультурной компетенций и языка жестов для содействия качественного инклюзивного образования для всех, а также многоязычия и плюрикультурности. Рассматриваются этапы обновления и расширения иллюстративных дескрипторов Общеєвропейских компетенций. Отмечается ведущая роль Общеєвропейских компетенций владения иностранным языком (2001 г.) в модернизации школьного иноязычного образования, основной целью которого стала попытка европейских чиновников выделить критерии создания курсов учебников по иностранному языку и оценки уровня иностранных знаний школьников. Характеризируются основные достижения в процессе имплементации Общеєвропейских компетенций владения иностранным языком в иноязычном образовании.

Ключевые слова: «Справочник с новыми дескрипторами», Общеєвропейские компетенции владения иностранным языком, иноязычное образование.

The article examines the changes proposed in the Companion Volume with New Descriptors to the Common European Framework of Reference in the process of foreign language teaching and learning. The Companion Volume with its extension of the CEFR illustrative descriptors includes such areas as mediation, plurilingual/pluricultural competence and sign language which will contribute to the quality inclusive education for all, and the promotion of plurilingualism and pluriculturalism. It is important to note that the additions do not impact on the construct described in the CEFR or on its Common Reference Levels. The Companion Volume and in particular the descriptors for new areas, represent an enrichment of the original descriptive apparatus. The CEFR Companion Volume is intended as a complement to the CEFR, which was published as a book in 2001 and which is available in 40 languages at the time of writing. The present document does not change the status of that 2001 publication. The entire process of updating and extending the illustrative descriptors took place in five stages. The Volume elaborates some of the key notions of the CEFR as a vehicle for promoting quality in second / foreign language teaching and learning as well as plurilingual and intercultural education.

The study highlighted the leading role of the CEFR in modernizing school education, the main goal of which was the efforts of European officials to outline certain criteria for the creation of curriculums, textbooks on foreign languages and assessment of the level of foreign language knowledge of schoolchildren. The main achievements in the process of implementation of the CEFR in foreign language education were revealed.

Key words: *Companion Volume with New Descriptors, Common European Framework of Reference, foreign language education.*

Актуальність дослідження і постановка проблеми. У XXI столітті спостерігається значне зацікавлення процесом використання Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти в іншомовній освіті європейських країн у руслі сучасних тенденцій, що й зумовило нагальне реформування освітньої системи. Європейські країни у процесі навчання школярів іноземної мови керуються головним офіційним документом Ради Європи – «Загальноєвропейськими рекомендаціями з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання» (2001 р.) [1]. До авторського колективу, створеного робочою командою під керівництвом доктора Дж. Тріма, увійшли відомі фахівці з іншомовної освіти – професор Д. Кост, доктори Б. Норт та Дж. Шейзл.

Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти 2001 року постійно удосконалюються, тому, як наслідок – у лютому 2018 року було опубліковано їх оновлений варіант – «Довідник із новими дескрипторами. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти» [3], який є ще одним важливим кроком у процесі модернізації навчання іноземних мов. Авторами цієї праці є Б. Норт і Т. Гудієр (Фонд євроцентрів), а також Е. Пікардо (Університет Торонто / Університет Гренобль Альпи). Серед освітніх установ із 57 країн, які із лютого до листопада 2015 року брали участь у процесі перевірки дескрипторів для посередництва, онлайн-взаємодії, були й університети України.

Довідник із розширеними ілюстративними дескрипторами Загальноєвропейських рекомендацій включає сфери посередництва, багатомовної / плюрикультурної компетенції та мови жестів,

які спрямовані на якісну інклюзивну освіту, а також багатомовність і плюрикультурність. Нова публікація не впливає на будову вихідного документа, а є розширенням описової системи Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти, не змінюючи при цьому статусу документа 2001 року.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Особливо актуальності набула проблема реформування іншомовної освіти в руслі Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти (О. Бігич, І. Бім, Н. Гальскова, С. Кунанбаєва, О. Максименко, С. Ніколаєва, Ю. Пассов, О. Першукова, Г. Рогова, О. Соловійова та ін.). У компаративних дослідженнях О. Кузнецової, О. Локшиної, Л. Мовчан, О. Першукової, М. Тадеєвої висвітлено низку інновацій, які відбуваються в іншомовній освіті під впливом Рекомендацій Ради Європи. Проблеми теорії і практики перебудови викладання іноземних мов у різних типах шкіл проаналізовано у працях українських учених Р. Мартинової, С. Ніколаєвої, В. Плахотника, В. Редька. Однак питання аналізу європейського досвіду імplementування «Довідника з новими дескрипторами» до Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти з метою запровадження в іншомовну освіту України є не до кінця дослідженим.

Мета статті – проаналізувати зміни, запропоновані в оновленому варіанті Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти, для впровадження позитивного досвіду в іншомовну освіту України.

Виклад основного матеріалу. Комітет міністрів Ради Європи рекомендує використовувати Загальноєвропейські рекомендації (*дали* – ЗЄР) як інструмент для послідовної, прозорої та ефективної плюрилінгвальної освіти, що сприяє демократичному громадянству, соціальній єдності та міжкультурному діалогу. Майже всі держави-члени Ради Європи та Європейського Союзу використовували ЗЄР як довідковий інструмент, що мав значний вплив за межами Європи. Цей процес триває й досі. Означені рекомендації використовуються не лише для забезпечення прозорості та чіткості цілей оцінювання, але й для інформування про реформу іншомовної освіти. Такий розвиток відображає перспективну концептуальну основу ЗЄР та відкриває шлях до нового етапу роботи із ними, що і призвело до розширення ілюстративних дескрипторів, опублікованих у довіднику. Варто розглянути цілі цих рекомендацій, їхню описову схему й діяльнісно орієнтований підхід, загальні орієнтовані рівні й створення профілів відповідно до них, а також ілюстративні дескриптори. Важливими для аналізу є концепції багатомовності / плюрикультурності та посередництва, які були запроваджені в мовній освіті за допомогою ЗЄР.

Рекомендації Ради Європи передбачають:

- сприяння та полегшення співпраці між навчальними закладами різних країн;
- забезпечення надійної основи для взаємного визнання мовних кваліфікацій;
- допомогу учням, учителям, розробникам курсів, освітнім органам та адміністраторам щодо виявлення та координації своїх зусиль [1].

Окрім сприяння викладанню та вивченню мов як засобу спілкування, ЗЄР дають нове бачення учня. Зокрема, розглядають мовного користувача / учня як «соціального агента», що діє в соціальному світі та навчальному процесі. Тобто йдеться про реальну зміну парадигми не лише в плануванні курсу, а й у навчанні, сприяючи таким чином активному залученню учнів та автономії.

Діяльнісний підхід ЗЄР передбачає перехід від навчальних програм, що ґрунтуються на лінійній прогресії за допомогою мовних структур або задалегідь визначеного набору понять та функцій, до навчальних програм, заснованих на аналізі потреб, які орієнтуються на реальні завдання та будуються навколо цілеспрямовано виокремлених понять та функцій. Підвищенню кваліфікації сприяє використання дескрипторів «Можу робити» («Can do») не з погляду дефіциту знань, а при зосередженні уваги на тому, чого користувачі не набули. Ідея полягає в розробці навчальних програм і курсів, що базуються на реальних комунікативних потребах, організованих навколо реальних завдань, а також супроводжуються дескрипторами «Можу робити» та ставлять цілі для учнів. Здебільшого ЗЄР є інструментом, який допомагає розробляти навчальні плани, курси та іспити, концентруючись на тому, чого ще користувачі / студенти мають навчитися у процесі вивчення мови.

Для подальшого сприяння співпраці ЗЄР надають загальні контрольні рівні А1–С2, визначені ілюстративними дескрипторами. Загальні еталонні рівні вводяться в третій розділ та використовуються для дескрипторних шкал, розподілених у четвертому та п'ятому розділах Рекомендацій Ради Європи. Також ЗЄР містять загальну описову схему, загальні контрольні рівні та ілюстративні описові документи, що визначають аспекти схем на різних рівнях з метою полегшення спілкування, роботи в мережі, мобільності, проведення та складання іспитів.

Важливо наголосити на провідній ролі Загальноєвропейських рекомендацій (2001 р.) щодо модернізації шкільної іншомовної освіти, основною ціллю якої стало намагання європейських урядовців окреслити критерії створення курикулумів, підручників з іноземної мови та оцінювання рівня іншомовних знань школярів. Аналіз використання ЗЄР уможливив виявлення таких основних досягнень у процесі їх імплементації в іншомовну освіту, як: зростання популярності та пріоритетності в європейських країнах, зокрема на конференціях і в проектах, пов'язаних із викладанням іноземних мов; дотримання компетентнісного підходу у викладанні, навчанні та оцінюванні іноземних мов; відповідність національним освітнім документам, які вплинули на планування й розробку нових навчальних планів і програм; планування та розробка тестування / оцінювання / сертифікації з метою визначення рівнів мовної компетенції випускників школи; заохочення до багатомовності та полікультурності, а також концепції безперервного навчання як елементів Рекомендацій із мовної освіти; співвіднесення шкільних випускних іспитів із рівнями ЗЄР; використання описових категорій, дескрипторів та масштабів для визначення рівнів володіння іноземними мовами; отримання європейської системи проведення заліків – оціночної шкали з тривірневими дескрипторами (B1, B2 і C1) [1].

Із метою забезпечення повної узгодженості та безперервності з існуючими шкалами ЗЄР Рада Європи звернулася до Фонду євроцентрів із проханням взяти на себе відповідальність за координацію розробки дескрипторів під керівництвом Браяна Норта. Увесь процес оновлення та розширення ілюстративних дескрипторів проходив у п'ять етапів:

1) заповнення прогалів в оригінальних ілюстративних дескрипторних шкалах доступними в подальшому матеріалами (2014–2015 рр.);

2) розробка дескрипторних шкал у розділах, що відсутні у вихідному документі ЗЄР, зокрема для посередництва / медіації (2014–2016 рр.);

3) створення нової шкали для фонологічного контролю (2015–2016 рр.);

4) винайдення дескрипторів для мови жестів (2015–2018 рр.);

5) порівняння дескрипторів для молодших школярів (2014–2016 рр.) [3, с. 11–12].

Серед освітніх установ із 57 країн світу та Ради Європи, які з лютого по листопад 2015 року брали участь у процесі перевірки дескрипторів для посередництва, онлайн-взаємодії, реакції на літературу й формування багатомовної / мультикультурної компетенції та / або допомагали в початкових пілотних проектах, були також ЗВО України, зокрема Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Одеський національний медичний університет, Сумський державний університет.

Варто зауважити, що Рада Європи досить часто отримувала прохання щодо подальшого вдосконалення аспектів ЗЄР, зокрема ілюстративних дескрипторів володіння другою / іноземною мовою. Наприклад, було подано запити доповнити оригінальні ілюстративні шкали дескрипторами для посередництва, реакції на літературу та онлайн-взаємодію, створити версії для молодших учнів та мови жестів, а також більш детально розглянути дескриптори рівнів А1 та С. Відділ освітньої політики Ради Європи, активно застосовуючи ЗЄР для створення розширеної версії ілюстративних дескрипторів, доповнив оригінали тексту ЗЄР. Із цією метою було використано перевірені та відкалібровані дескриптори від низки інститутів у галузі мовної освіти.

Слід наголосити, що важлива концепція посередництва (медіації), запроваджена в ЗЄР, набувала все більшого значення завдяки лінгвістичній та культурній різноманітності суспільства, однак перевірені й відкалібровані дескриптори були відсутні. У зв'язку з цим розробка дескрипторів для посередництва була найдовшою та найбільш складною частиною проекту, що призвела до створення «Довідника з новими дескрипторами» до ЗЄР, в якому кожна шкалу представлено з обґрунтуванням. Довідник висвітлює основні поняття ЗЄР як засоби підвищення якості викладання та навчання другою / іноземною мовою, а також багатомовної та міжкультурної освіти. Оновлений документ пропонує класифікацію розширених ілюстративних дескрипторів Фонду євроцентрів для молодших учнів двох вікових груп (7–10 та 11–15 років) із метою планування курсу навчання та самооцінювання.

Рекомендації Ради Європи розширюють перспективи мовної освіти в декількох напрямках, зокрема через бачення користувача / учня як соціального агента в процесі взаємодії, а також через поняття медіації та багатомовної / плюрикультурної компетенції. ЗЄР є успішними саме тому, що охоплюють освітні цінності, чітку модель мовних компетенцій та використання мови, а також практичні інструменти у формі ілюстративних дескрипторів для полегшення розробки навчальних програм.

Довідник є важливим результатом проекту відділу політики в галузі освіти з питань європейської інтеграції Ради Європи. Основна увага в означеному проекті зосереджувалася на оновленні ілюстративних дескрипторів ЗЄР, як-от:

- висвітлення певних інноваційних галузей, для яких не було надано дескрипторних шкал у наборі дескрипторів 2001 року, але які стали більш актуальними впродовж останніх двадцяти років, особливо в посередництві (медіації) та багатомовній / мультикультурній компетенції;

- подальша розробка визначення рівня «+» та нового рівня «Pre-A1»;

- реагування на вимогу більш детального опису аудіювання та читання в існуючих масштабах і дескрипторів для таких комунікативних дій, як взаємодія в Інтернеті, використання телекомунікацій, вираження реакції на творчий текст та літературу;

- збагачення опису рівнів A1, C та особливо C2 [3, с. 23].

Отже, наслідуючи текст ЗЄР, довідник відображає розширену версію ілюстративних дескрипторів:

- уведено нові ілюстративні дескрипторні шкали разом з уже відомими;

- подано схематичні таблиці, які групують шкали однієї і тієї ж категорії (комунікативна мовна діяльність або аспекти компетенції);

- представлено для кожної шкали коротке обґрунтування, яке пояснює міркування щодо класифікації;

- дескриптори, розроблені та затверджені в проекті, але не включені в приклади ілюстративних дескрипторів, представлені в додатку 9 «Довідника з новими дескрипторами» [3, с. 23].

Важливо зазначити, що крім роз'яснення аспектів ЗЄР, що містяться в довіднику, та розширених ілюстративних дескрипторів, які він подає, користувачі можуть ознайомитися із такими основними політичними документами, що стосуються багатомовної, міжкультурної та інклюзивної освіти:

- «Посібник із розробки й упровадження навчальних програм для багатомовної та міжкультурної освіти» (Guide for the Development and Implementation of Curricula for Plurilingual and Intercultural Education, 2016) [6];

- «Компетенції для демократичної культури: жити разом у рівних умовах та культурно різноманітних демократичних суспільствах» (Competences for Democratic Culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies, 2016) [4].

Щодо шкільної освіти корисним буде документ «Освіта, мобільність та інше: посередницькі функції шкіл» (Education, mobility, otherness: the mediation functions of schools, 2015) [5], що сприяє концептуалізації медіації у проекті розвитку дескрипторів.

Варто наголосити, що у процесі проведення екзамінів з іноземних мов Рада опублікувала «Посібник для вивчення мовних іспитів до ЗЄР» (Manual for relating language examinations to the CEFR), який супроводжується інструментарієм навчальних матеріалів та тематичними дослідженнями, опублікованими видавництвом Університету Кембриджа (Cambridge University Press) разом з Інструкцією щодо розробки мовного тестування та оцінювання (Manual for Language Test Development and Examining).

Висновки. Проаналізувавши зміни, запропоновані в «Довіднику з новими дескрипторами» Загальноєвропейських рекомендацій із мовної освіти для впровадження позитивного досвіду в освітню систему України, в процесі імплементації ЗЄР у шкільну іншомовну освіту можемо визначити такі основні досягнення:

1. Зростання популярності ЗЄР із мовної освіти в країнах Європи та поза її межами. Документ, як і раніше, є пріоритетним на конференціях і в більшості проектах, пов'язаних із викладанням іноземних мов, сприяє зосередженню на асоціюванні інституційних документів із ЗЄР.

2. Публікація нового документа («Довідника з новими дескрипторами») у лютому 2018 року, який є доповненням вихідної описової системи ЗЄР і не змінює статусу публікації документа 2001 року.

3. Довідник із розширеними ілюстративними дескрипторами ЗЄР, що включає сфери посередництва, багатомовної / плюрикультурної компетенції та мови жестів, сприятиме якісній інклюзивній освіті для всіх, а також багатомовності і плюрикультурності.

4. Запропоновані в межах проекту зміни доповнили оригінальні ілюстративні шкали дескрипторами для посередництва, реакції на літературу та онлайн-взаємодію і сприяли створенню версій для молодших учнів, мови жестів, а також більш детального висвітлення дескрипторів для рівнів A1 та C.

На нашу думку, у вітчизняній шкільній іншомовній освіті не варто використовувати ЗЄР та їхню оновлену версію як інструмент стандартизації. Означені документи сприяють розробці мовних проектів реформування освіти і не мають на меті обмеження меж діяльності вчителів-практиків, вони спрямовані на створення умов для пошуку оптимальних рішень та творчості у процесі викладання іноземних мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / за наук. ред. С. Ю. Ніколаєвої ; Рада з питань співпраці в галузі культури ; Комітет з освіти ; Відділ сучасних мов. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

2. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment / ed. M. Milanovic. – Cambridge : Cambridge University Press, 2001. – 276 p.

3. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Companion Volume with New Descriptors. – Strasbourg : Council of Europe, 2018. – 235 p.

4. Competences for Democratic Culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies. Council of Europe [Electronic resource]. URL: <https://rm.coe.int/16806ccc07> (дата звернення: 10.04.2019).

5. Education, mobility, otherness: the mediation functions of schools. Council of Europe [Electronic resource]. URL: <https://rm.coe.int/education-mobility-otherness-the-mediation-functions-of-schools/16807367ee> (дата звернення: 11.04.2019).

6. Guide for the Development and Implementation of Curricula for Plurilingual and Intercultural Education. Council of Europe [Electronic resource]. URL: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806ae621> (дата звернення: 04.04.2019).

Дата надходження до редакції: 15.04.2019 р.